

Pregledni naučni članak

Primljen 19.09.2016.

Dorađen 11.10.2016.

Odobren 31.10.2016.

VANBRAČNA ZAJEDNICA U REPUBLICI SRBIJI

Vanbračna zajednica, kao zajednica života dvoje ljudi povezanih jedino osećajima ljubavi i želje za zajedničkim životom, bez forme i registracije je ustanova stara koliko i brak. Kroz istoriju, stav zakonodavaca se kretao od njenog zabranjivanja do ignorisanja. U našem društvu postoji negativan stav prema vanbračnim zajednicama koji je posledica patrijarhalnih shvatanja i običaja. Međutim, i Ustav Republike Srbije i Porodični zakon izjednačavaju bračnu i vanbračnu zajednicu. U ovom radu, autor će nastojati da analizom zakonskih propisa Republike Srbije utvrdi u kom obimu su u pogledu dejstava bračna i vanbračna zajednica zaista izjednačene, odnosno u kom obimu su priznata prava vanbračnim partnerima. Predmet analize su, pre svega Ustav i Porodični zakon, ali i brojni drugi propisi koji regulišu pitanja koja se odnose na prava i obaveze vanbračnih partnera. Naime, uprkos tome što Porodični zakon izjednačava bračnu i vanbračnu zajednicu, one nisu izjednačene ni de facto ni de iure. Autor će nastojati da ukaže na nedostatke u zakonskoj regulativi, na probleme u praksi i predloži moguća, bolja rešenja.

Ključne reči: vanbračna zajednica, dejstva vanbračne zajednice, prava i obaveze vanbračnih partnera, nasledna prava vanbračnih partnera, izdržavanje vanbračnih partnera.

* Doc. dr Dragana Ranđelović, Departman za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru, e.mail: d.randjelovic@uninp.edu.rs

Uvod

Vanbračna zajednica je ustanova porodičnog prava koju je vrlo teško definisati na univerzalan način koji bi bio opšte usvojen. Posmatrano uporedno-pravno, istorijski, ali i u savremenim uslovima, vanbračna zajednica je imala različite konstitutivne elemente. Jedna od tradicionalnih definicija jeste da je vanbračna zajednica zajednica života dva lica različitog pola, koja se zaključuje neformalno i na isti način prestaje.¹ Međutim, u savremenim sistemima, element različitosti polova više nije konstitutivan za vanbračnu zajednicu.²

Vanbračna zajednica kao zajednica života dvoje ljudi povezanih jedino osećajima ljubavi i želje za zajedničkim životom, bez forme i registracije je ustanova stara koliko i njen zakonski pandan – brak. Međutim, kroz istoriju, stav zakonodavaca se kretao od njenog zabranjivanja do ignorisanja. Građanskopravni propisi Kraljevine Jugoslavije su bili podudarni u svom stavu ignorisanja vanbračne zajednice. Najstariji pravni akt koji je priznao pravni status vanbračnoj zajednici bio je Zakon o osiguranju radnika iz 1922. Godine, koji je priznavao pravo na materijalnu potporu vanbračnoj ženi umrlog radnika, pod uslovom da je vanbračna zajednica trajala najmanje godinu dana i da je u joj rođeno dete. Posle Drugog svetskog rata dolazi do priznavanja nekih prava u domenu socijalnog prava, ali i dalje ostaje potpuno ignorisana kao porodična ustanova. Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Osnovni zakon o braku iz 1946. godine nisu priznavali vanbračnu zajednicu niti bilo kakva prava osobama koje u njoj žive. Sudska praksa je bila još konzervativnija i u obrazloženjima sudskih odluka se često moglo naići na stav da su vanbračne zajednice nemoralne i nezakonite i da iz takvih odnosa ne mogu nastati nikakva prava.³

Uprkos njenom nepriznavanju od strane zakonodavca, ona nastavlja da, u tihoj borbi koju vodi sa brakom, beleži pobjede. U praksi, to je počelo da stvara brojne pravne probleme na koje postojeći zakonski propisi nisu mogli da daju rešenja. Kako je sudska praksa počela da obiluje ovakvim slučajevima, ali i raznolikošću rešenja koja su proizišla iz nastojanja sudija da svojim slobodnim sudijskim uverenjem i kreativnošću popune pravne praznine, moralo je doći do intervencije Vrhovnog suda Jugoslavije. On je doneo Uputstvo o načinu rešavanja sporova koji nastaju povodom vanbračnih zajednica, prema kojem vanbračna zajednica nije mogla biti osnov za sticanje imovinskih prava i obaveza vanbračnih supružnika, već su se eventualni imovinski sporovi imali rešavati prema opštim pravilima imovinskog prava, odnosno prema pravilima o neosnovanom bogaćenju i sticanju bez osnova.⁴ Ličnopravna dejstva vanbračnoj zajednici i dalje nisu priznavana.

¹ Kovaček-Stanić Gordana (2014): *Porodično pravo*, Novi Sad, 184.

² Holandija, Norveška, Danska, Švedska, Francuska i dr.

³ Draškić Marija (1998): *Porodično pravo*, Beograd, 151.

⁴ Ponjavić Zoran (2007): *Porodično pravo*, Kragujevac, 123.

Razlozi porasta broja vanbračnih zajednica su brojni i mogu se grupisati u pravne, ekonomske, socijalne i dr. Na ovakav vid zajednice se češće, mada ne i uglavnom, odlučuju mladi parovi, koji u njoj vide svojevrsni bunt protiv tradicionalnih stega, testiranje njihove ljubavi, odnosno zajednicu života lišenu materijalnih troškova koje nameću propisi i tradicija prilikom sklapanja braka. Međutim, postoji veliki broj starijih parova koji se sve češće odlučuju da provedu život u vanbračnoj zajednici. Razlozi zbog kojih se ne odlučuju na brak su uglavnom finansijske prirode (da podele troškove života, ali i da sačuvaju pravo na nasleđe imovine isključivo za svoje potomke).

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku u Srbiji u vanbračnoj zajednici živi 3,83% osoba starijih od 15 godina. Podaci o osobama koje žive u vanbračnoj zajednici prvi put su prikupljeni u popisu 2011. godine. Između dva popisa broj osoba u braku u Srbiji je smanjen za više od 10%. Od ukupno 6.161.584 osoba starih 15 i više godina u Srbiji 236.063 žive u vanbračnoj zajednici, a njihova prosečna starost je 40,5 godina. Muškarci koji žive u vanbračnoj zajednici stari su u proseku 42,28 godina, a žene 38,66 godina, objavio je Republički zavod za statistiku. Kako se navodi, između dva popisa (2002-2011) smanjen je broj osoba u braku za 11,1%, dok je broj osoba koje nisu u braku povećan, i to: neoženjenih/neudatih za 11,6%, udovaca/udovica za 4,8% a razvedenih za 20,2%.⁵

Neke od ovih zajednica će prerasti u brak, ali veliki broj će i okončati kao što su i nastale, izvan institucionalnih pravila.

Pokušavajući da pomiri faktičko i pravno stanje i da pruži zaštitu porodici, ma koji osnov ona imala, Porodični zakon Republike Srbije daje definiciju vanbračne zajednice. Ovim, ne samo da je dobila svoj pravni osnov, a prava i obaveze vanbračnih partnera dobile zakonski okvir, nego su i srušene brojne zablude. Neke od najrasprostranjenijih su da i zajednica života jednog gej para predstavlja vanbračnu zajednicu ili da nju čine i stabilne i duge veze. Zakonskim regulisanjem, uprkos suštinskoj razlici između vanbračne i bračne zajednice i njenim nastojanjima da prkosi svakoj formi i stegama koje nameću propisi jedne države, razlike su počele da nestaju.

Međutim, da li je ovim stvorena još jedna, nova zabluda, da su bračna i vanbračna zajednica izjednačene?

1. Zakonska regulativa vanbračne zajednice u propisima Republike Srbije

Ustav Republike Srbije, kao najviši pravni akt jedne zemlje sa kojim moraju biti saglasni svi zakonski i podzakonski akti, u čl. 62. st. 5. propisuje: „Vanbračna zajednica se izjednačava sa brakom, u skladu sa zakonom“.

⁵ Izvor: Beta, EurActiv. „U vanbračnoj zajednici živi 3.83% građana Srbije”, file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrator/Desktop/U%20vanbra%C4%8Dnoj%20zajednici%20%C5%BEivi%203,83%25%20gra%C4%91ana%20Srbije%20_%20EurActiv%20Srbija.htm (5.01.2016).

Porodični zakon Republike Srbije⁶ u čl. 4. st. 2. reguliše vanbračnu zajednicu kao „Trajniju zajednicu života žene i muškarca, između kojih nema bračnih smetnji (vanbračni partneri).“

Iz ovih zakonskih definicija možemo izdvojiti njene konstitutivne elemente: zajednica života, trajnost, različitost polova, nepostojanje bračnih smetnji.

1.1. Zajednica života

Zajednica života predstavlja sveukupnu relaciju u sferi emotivnih, seksualnih, ekonomskih, prokreativnih, kulturnih, intelektualnih, socijalnih i drugih potreba žene i muškarca.⁷ Ona predstavlja suštinu i sadržinu i braka i vanbračne zajednice. Međutim, dok je za brak zajednica života posledica, za vanbračnu zajednicu ona predstavlja uslov postojanja, odnosno, ukoliko zajednica života ne postoji od braka ostaje samo gola forma dok od vanbračne zajednice ne ostaje ništa. Kod braka je moguće da supružnici imaju različita domaćinstva i mesta stanovanja, međutim kod vanbračne zajednice to nije moguće, ona mora imati svoju spoljnu manifestaciju.⁸ Zajednica života se utvrđuje na osnovu sledećih činjenica: zajedničko stanovanje, podela svakodnevnih obaveza, stabilan i očigledan odnos, zajedničko vođenje finansija, redovno održavanje seksualnih odnosa, da su partneri odgovorne osobe sa normalnim shvatanjem o zajedničkom životu. Zajednica je nesporan element koji predstavlja neophodan uslov postojanja vanbračne zajednice.

1.2. Trajnost

Većina pravnih sistema, u koje spada i Republika Srbija, izbegava da definiše dužinu trajanja zajednice života koja je potrebna da bi se ona mogla zakonski smatrati vanbračnom zajednicom, već je formuliše u vidu pravnog standarda koji sudija tumači u svakom konkretnom slučaju. Sudije su po ovom pitanju u praksi zauzele stav da prilikom definisanja pojma trajnije zajednice nije od suštinskog značaja činjenica da je vanbračna zajednica dugotrajnija, već je važnije da partneri koji žive u njoj imaju volju i nameru da zasnuju zajednicu života čije trajanje nije privremeno niti ograničeno. Od suštinske važnosti je svest, odnosno volja vanbračnih partnera.

1.3. Različitost polova

Različitost polova se naglašava u svakoj definiciji i braka i vanbračne zajednice u većini zemalja, a tako je i sa Republikom Srbijom. Različitost polova je

⁶ „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 18/2005, 72/2011, 6/2015.

⁷ Panov Slobodan (2010): *Porodično pravo*, Beograd, 144.

⁸ Ponjavić Zoran, navedeno delo, 120.

biološka osnova braka i vanbračne zajednice i predstavlja biološku činjenicu koja je određena glavnim ciljem braka – rađanje i podizanje dece i radi normalnog zadovoljavanja polnog nagona.⁹ Međutim, ovakvo obrazloženje pretpostavke koja je normirana kao nužan uslov punovažnosti i braka i vanbračne zajednice, a koji se može naći u gotovo celokupnoj literaturi koja se bavi materijom bračnih i vanbračnih zajednica, uz svo poštovanje i priznavanje njene logičnosti, ipak mora naići na izvesnu kritiku. U mnogim zemljama dozvoljeno je sklapanje braka i istopolnim parovima, uz šira, manja ili nikakva ograničenja. Tako u Danskoj, Holandiji, Norveškoj, Švedskoj, homoseksualne zajednice su u potpunosti izjednačene sa heteroseksualnim, dok su im u Francuskoj, Belgiji, Hrvatskoj, Španiji priznata samo izvesna prava.¹⁰ Međutim, naša kritika nema uporište u ideji da se slepo prate trendovi i rešenja razvijenih zemalja, već u samom cilju braka i definiciji homoseksualizma. Svakako da jedan od glavnih ciljeva bračne i vanbračne zajednice jeste rađanje i podizanje dece, međutim on nije i jedini. Stvaranje fizičke, emotivne, ekonomske, intelektualne zajednice u kojoj partneri nalaze moralnu, emocionalnu i finansijsku podršku, svakako predstavlja jedan od glavnih razloga zbog kojeg se parovi opredeljuju za zajednički život, a koja se može ostvariti bez obzira na godine ili pol. Sa druge strane, rađanje i podizanje dece je moguće ostvariti i u istopolnim zajednicama.¹¹

Međutim, ono što je svakako najbitnije, a što nikako da naiđe na razumevanje i prihvatanje u široj javnosti, ali i medju pravnicima, jeste činjenica da homoseksualizam nije bolest već normalno ponašanje. Na osnovu odluke koja je doneta 1991. godine Svetska zdravstvena organizacija (World Health Organization – WHO) je homoseksualizam uklonila sa liste bolesti. Homoseksualizam je urođeno pravo na odabir seksualne orijentacije. To nije bolest koja se može dobiti u toku života, preneti i svakako da se ne može izlečiti. Srpsko lekarsko društvo se saglasilo sa ovom odlukom. Do donošenja najavljenih zakona i izmena koje će priznavati prava istopolnim zajednicama u našoj zemlji, makar pravnici moraju u svojim udžbenicima uskladiti definicije sa zvaničnim stavovima nadležnih organizacija.

1.4. Nepostojanje bračnih smetnji

Bračne smetnje se definišu kao činjenice ili okolnosti koje ometaju zaključene punovažnog braka. Njima se štite interesi budućih supružnika, ali i društveni interesi. Porodični zakon u bračne smetnje ubraja: bračnost, različitost polova, nesposobnost za rasuđivanje, maloletstvo, srodstvo, nedostatak volje i starateljski odnos. Da bi zajednica života lica različitog pola mogla da bude priznata

⁹ Ibid, 84.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Roditeljski odnos se može zasnovati i pravnim putem – usvojenjem, a jedna od mogućnosti mogla bi biti i surogat majčinstvo.

vanbračnom zajednicom, neophodno je da između njih ne postoje bračne smetnje. Važno je napomenuti da je ovakvom definicijom i uslovljavanjem postojanja vanbračne zajednice nepostojanjem bračnih smetnji srušena jedna od najrasprostranjenijih zabluda. Naime, praksa obiluje slučajevima u kojima jedna osoba pored bračne zajednice ima i trajniju, stabilnu vezu sa drugom osobom. Ovakva zajednica ne predstavlja vanbračnu zajednicu zbog nepostojanja monogamnosti i ne može biti izvor prava i obaveza. Jedino su deca rođena u ovakvim zajednicama potpuno izjednačena sa decom rođenom u bračnim i vanbračnim zajednicama. Naime, bez obzira na poreklo, sva deca su pravno izjednačena i imaju isti pravni status.

2. Dejstva vanbračne zajednice

Porodični zakon Republike Srbije u čl. 4. st. 2. propisuje da vanbračni partneri imaju prava i dužnosti supružnika pod uslovima koji su predviđeni ovim zakonom. Iz ove zakonske formulacije proizilazi da su u pogledu dejstva brak i vanbračna zajednica u potpunosti izjednačene.

Pored Porodičnog zakona i neki drugi zakoni regulišu pitanja koja se odnose na prava i obaveza vanbračnih partnera.

Analizom ovih zakonskih propisa pokušaćemo da utvrdimo u kom obimu su u pogledu dejstava bračna i vanbračna zajednica stvarno izjednačene i u kom obimu su priznata prava vanbračnim partnerima.

2.1. Dejstva vanbračne zajednice na lični status vanbračnih partnera

U lični status spadaju pitanja koja se tiču ličnog imena, državljanstva i poslovne sposobnosti.

Dok brak utiče na sve elemente ličnog statusa (zaključenje braka omogućava promenu prezimena, odnosno sticanje onog koje ima supružnik; sticanje državljanstva supružnika pod određenim uslovima; sticanje potpune poslovne sposobnosti od strane maloletnika koji je navršio 16 godina emancipacijom), vanbračna zajednica ne utiče na lični status vanbračnih partnera.

Što se tiče promene prezimena, ona se vrši prilikom sklapanja braka u postupku pred matičarem.¹² S obzirom da ovog postupka nema kod zasnivanja vanbračne zajednice, niti je potrebno poštovanje neke forme, nije ni moguća promena prezimena na ovaj način. Međutim, postoji mogućnost i da vanbračni partneri nose isto prezime, ali samo ukoliko do promene dođe u skladu sa zakonom, uz poštovanje propisanih uslova.¹³

¹² Više čl. 348. Porodičnog zakona.

¹³ Više čl. 346, 347. Porodičnog zakona.

U pogledu mogućnosti dobijanja državljanstva prijemom pod olakšanim uslovima čl. 17. Zakona o državljanstvu Republike Srbije¹⁴ propisuje se da stranac može biti primljen u državljanstvo Republike Srbije pod uslovom da je najmanje tri godine u bračnoj zajednici i uz ispunjenje ostalih uslova. Ovom preciznom formulacijom isključuje se mogućnost da vanbračna zajednica bude osnov sticanja državljanstva.

Kada je u pitanju sticanje poslovne sposobnosti, zakon je takođe isključiv i propisuje da se potpuna poslovna sposobnost stiče sklapanjem braka uz dozvolu suda.¹⁵ Iz ovoga proizilazi da samo zasnivanje vanbračne zajednice ne predstavlja osnov za sticanje potpune poslovne sposobnosti licima koja su ograničeno poslovno sposobna i koja su navršila 16 godina ukoliko nisu ispunjeni drugi uslovi.¹⁶

2.2. Dejstva vanbračne zajednice u pogledu prava i dužnosti vanbračnih partnera ličnog karaktera

U pogledu dejstava ličnog karaktera, Porodični zakon predviđa za bračne partnere prava i obaveze koja se odnose na: vođenje zajednice života, poštovanje i pomaganje, izbor rada i zanimanja i mesto stanovanja i zajedničko domaćinstvo.

S obzirom da je Porodični zakon izjednačio brak i vanbračnu zajednicu u pogledu prava i obaveza možemo zaključiti da se pravila koja se tiču ličnih dejstava odnose i na vanbračne partnere. Ova pravila su imperativnog karaktera, jer ih supružnici ne mogu menjati svojom voljom, ali ona se ne mogu prinudno izvršavati. Međutim, njihovo nepoštovanje može dovesti do gubitka nekih prava koja su predviđena ovim zakonom.¹⁷

Vanbračni partneri su dužni da vode zajednički život. Zajednica života za vanbračnu zajednicu je, kako je već bilo reči, ne samo suština i sadržina već i uslov postojanja, odnosno njen prestanak dovodi do prestanka vanbračne zajednice. Za razliku od bračne zajednice, vanbračna zajednica uključuje nužno i prostornu zajednicu, odnosno identična je sa pojmom zajedničkog stanovanja i vođenja domaćinstva.¹⁸ Međutim, ovo faktičko razlikovanje bračne i vanbračne zajednice možemo izložiti kritici. Naime, zbog čega uzimati kao pravilo da nepostojanje neprekidne zajednice života dovodi do prestanka vanbračne zajednice. Pravičnije bi bilo, i u skladu sa ustavnim načelom izjadnačavanja ove dve zajednice, prepustiti sudu u svakom konkretnom slučaju da oceni da li ona

¹⁴ „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 135/2004 i 90/2007.

¹⁵ Čl. 11. st. 2. Porodičnog zakona.

¹⁶ Više čl. 11. st. 3. Porodičnog zakona.

¹⁷ U čl. 151. st. 3. Porodičnog zakona propisano je da nema pravo na izdržavanje supružnik ako bi prihvatanje njegovog zahteva za izdržavanje predstavljalo očiglednu nepravdu za drugog suružnika. U očiglednu nepravdu svakako spada nepoštovanje prava i dužnosti ličnog karaktera koja su propisana ovim zakonom.

¹⁸ Cvejić-Jančić Olga (2001): *Porodično pravo-bračno pravo*, Novi Sad, 115.

postoji ili ne. U savremenim uslovima socijalne i ekonomske nesigurnosti, često su partneri odvojeni zbog različitog mesta zaposlenja, ili školovanja. Međutim, ukoliko vikende provode zajedno, godišnje odmire, ukoliko planiraju zajedničku budućnost i ukoliko se za vreme koje nisu odvojeni opravdanim okolnostima ponašaju kao vanbračni partneri, u takvim situacijama, trebalo bi priznati postojanje vanbračne zajednice, a u slučaju eventualnih sporova oko zajedničke imovine ili izdržavanja, trebalo bi smatrati da je vanbračna zajednica postojala i za vreme njihove faktičke razdvojenosti. Porodični zakon propisuje da su supružnici dužni da vode zajednički život i da se uzajamno poštuju i pomažu. Obaveza uzajamnog pomaganja i poštovanja podrazumeva međusobno pružanje emocionalne, moralne i ekonomske podrške, kao i uvažavanje međusobnih potreba, želja i sklonosti. Vanbračni partneri su nezavisni u izboru rada i zanimanja. Nezavisnost u pogledu izbora rada i zanimanja je posledica principa ravnopravnosti koji se manifestuje u bračnom pravu kroz ličnu i ekonomsku samostalnost vanbračnih partnera.

2.3. Izdržavanje vanbračnih partnera

U pogledu prava na izdržavanje, vanbračna zajednica je u potpunosti izjednačena sa bračnom. Porodični zakon ovo izričito i formuliše u čl. 152.: „Vanbračni partner koji nema dovoljno sredstava za izdržavanje, a nesposoban je za rad ili nezaposlen, ima pravo na izdržavanje od drugog vanbračnog partnera srazmerno njegovim mogućnostima. Na izdržavanje vanbračnog partnera shodno se primenjuju odredbe ovog zakona o izdržavanju supružnika“. Iz ove zakonske formulacije proizilazi da su i uslovi pod kojima se može ostvariti pravo na izdržavanje isti između bračnih i vanbračnih partnera. Pored postojanja objektivnih pretpostavki, nepostojanja dovoljno sredstava za život i nezaposlenosti ili nesposobnosti za rad, zahteva se i jedna subjektivna. Ukoliko bi davanje izdržavanja predstavljalo očiglednu nepravdu za partnera koji daje izdržavanje, sud može odbiti zahtev za izdržavanjem. Očigledna nepravda predstavlja pravni standard čije će postojanje sud ceniti u svakom konkretnom slučaju. U očiglednu nepravdu se mogu ubrojiti, primera radi, situacije u kojima je vanbračni partner koji zahteva izdržavanje doveo samog sebe u nemogućnost da se izdržava, ili se grubo ponašao prema partneru, ili je napustio zajednicu i dr. Izdržavanje između vanbračnih partnera je moguće i nakon prestanka vanbračne zajednice. U ovom slučaju, tužba za izdržavanje se može podneti u roku od godinu dana od dana prestanka zajednice života vanbračnih partnera. Dužina izdržavanja se određuje sudskom odlukom na određeno vreme, koje najduže može biti pet godina posle prestanka vanbračne zajednice. Izuzetno, izdržavanje se može produžiti i posle isteka pet godina, ukoliko naročito opravdane okolnosti sprečavaju vanbračnog partnera da radi.

3. Roditeljsko pravo vanbračnih partnera

Ustav Republike Srbije kao i Porodični zakon, izjednačavaju decu rođenu u braku i van braka u pogledu svih prava i obaveza.

Takođe, postoji i analogna primena propisa koji se odnose na vršenje roditeljskog prava bračnih partnera. Vanbračni partneri imaju pravo i dužnost da čuvaju, podižu, vaspitavaju, obrazuju, zastupaju, izdržavaju i upravljaju i raspoložu imovinom svoje dece. Oni to čine zajednički i sporazumno, ili samostalno u zakonom predviđenim slučajevima.¹⁹

Ipak, u pogledu utvrđivanja očinstva postoji razlika. Naime, po zakonu, ocem deteta koje je rođeno u braku smatra se muž majke deteta. Ocem deteta koje je rođeno van braka smatra se muškarac čije je očinstvo utvrđeno priznanjem, odnosno čije je očinstvo utvrđeno pravnosnažnom sudskom presudom.²⁰ Postupak je nešto komplikovaniji jer nema pretpostavke o očinstvu vanbračnog partnera, već je neophodno njegovo priznanje pred nadležnim organima. Izuzev u slučaju rođenja deteta uz biomedicinsku pomoć, ukoliko je vanbračni partner dao svoju saglasnost, važiće pretpostavka o njegovom očinstvu.

4. Imovinski odnosi vanbračnih partnera

Po pitanju imovinskih odnosa, Porodični zakon u potpunosti izjednačava vanbračne partnere sa bračnim.

U čl. 191. Porodičnog zakona izričito je propisano da imovina koju su vanbračni partneri stekli radom u toku trajanja zajednice života u vanbračnoj zajednici, predstavlja njihovu zajedničku imovinu. Na imovinske odnose vanbračnih partnera shodno se primenjuju odredbe Porodičnog zakona o imovinskim odnosima supružnika. Imovina koju su vanbračni partneri stekli pre braka ili u toku braka deobom zajedničke imovine, odnosno nasleđem, poklonom ili drugim pravnim poslom kojim se pribavljaju isključivo prava, predstavlja njegovu posebnu imovinu i svaki supružnik samostalno upravlja i raspoložuje njome. Zajedničkom imovinom upravljaju i raspoložuju zajednički. Vanbračni partneri svoje imovinske odnose mogu urediti i ugovorom. Pri regulisanju svojih imovinskih odnosa oni su potpuno slobodni u granicama imperativnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja. Za zaključenje ovih ugovora nadležan je javni beležnik.

Vanbračni partner koji vrši roditeljsko pravo nad zajedničkim detetom ima pravo stanovanja na stanu čiji je vlasnik drugi roditelj deteta, ako on i dete nemaju pravo svojine na useljivom stanu.

¹⁹ Više čl. 77. i 78. Porodičnog zakona.

²⁰ Čl. 45. Porodičnog zakona.

5. Naslednopravni odnosi vanbračnih partnera

Vanbračni partneri u Republici Srbiji nemaju pravo na međusobno nasleđivanje. Ovo predstavlja jedan od najvećih propusta u materiji regulisanja vanbračnih zajednica kojim se vrši diskriminacija vanbračnih partnera i onemogućava ostvarivanje njihovih prava. Naime, Zakon o nasleđivanju Republike Srbije²¹ u krug zakonskih naslednika ne ubraja vanbračne partnere, već samo bračne drugove. Jedina mogućnost koja njima ostaje jeste nasleđivanje po osnovu zaveštavanja. U praksi sudovi postupaju u skladu sa Zakonom o nasleđivanju i vanbračnim partnerima ne priznaju pravo da budu zakonski naslednici.²²

Međutim ako uzmemo u obzir Ustav Republike Srbije i Porodični zakon koji izjednačavaju bračne i vanbračne partnere postavlja se pitanje da li možda sudovi ovakvim postupanjem ne krše Ustav i zakone? S obzirom da su Ustav i Porodični zakon doneti posle Zakona o nasleđivanju, da li nadležni organi trebaju da tumače odredbe zakona koji su ranije doneti i koji nisu imali izmene tako da budu u skladu sa čl. 62. st. 5. Ustava Republike Srbije i čl. 4. st. 2. Porodičnog zakona. Jer i sam Porodični zakon koristi termin supružnici, ne i vanbračni partneri. U čl. 4. oni su suštinski izjednačeni, pitanje terminologije i ostaje samo to.

Možda bi rešenje bilo i mišljenje nadležnog ministarstva koje bi rešilo propuste u zakonskim propisima. Takav je slučaj bio i sa Mišljenjem Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, koje je zauzelo stav da je obaveza poslodavca da zaposlenom, u slučaju smrti vanbračnog druga sa kojim živi u skladu sa zakonom uspostavljenoj vanbračnoj zajednici, isplati naknadu troškova pogrebnih usluga.²³ Ovo mišljenje obrazloženo je na sledeći način: „Zakonom o radu²⁴ u čl. 119. st. 1. tač. 2. propisano je da je poslodavac dužan da isplati, u skladu sa opštim aktom, zaposlenom naknadu troškova pogrebnih usluga u slučaju smrti člana uže porodice, a članovima uže porodice u slučaju smrti zaposlenog. Članom 119. stav 4. Zakona o radu propisano je da se članovima uže porodice smatraju bračni drug i deca zaposlenog. Porodični zakon u članu 4. stav 1. definiše pojam vanbračne zajednice kao trajniju zajednicu života muškarca i žene, između kojih nema bračnih smetnji i koji imaju prava i dužnosti pod istim uslovima koji su zakonom propisani za supružnike”.

Prema tome, ako je vanbračna zajednica uspostavljena u skladu sa zakonom, bračni i vanbračni drug su po pravima izjednačeni, pa i u smislu člana 119. stav 4. Zakona, obaveza je poslodavca da zaposlenom, u slučaju smrti vanbračnog druga sa kojim živi u skladu sa zakonom uspostavljenoj vanbračnoj zajednici, isplati naknadu troškova pogrebnih usluga.

²¹ „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 46/95, 101/2003, 6/2015.

²² Rešenje Okružnog suda u Čačku, Gž. 454/2007 od 18.04.2007.

²³ Mišljenje Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, br. 011-00-514/2006-02 od 24.8.2006. godine

²⁴ „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 i 75/2014.

6. Ostalo zakonodavstvo u vezi sa statusom vanbračnih partnera

Vanbračna zajednica se, pored Porodičnog zakona, pominje izričito i u nekim drugim zakonima kojima su priznata pojedina prava vanbračnim partnerima.

Zakon o obligacionim odnosima Republike Srbije²⁵ priznaje vanbračnom drugu, ako je između njega i umrlog, odnosno povređenog, postojala trajnija zajednica života, pravo na pravičnu novčanu naknadu za pretrpljene duševne bolove usled smrti i teškog invaliditeta.²⁶ U praksi, sudovi postupaju u skladu sa ovom zakonskom odredbom, te postoje brojne sudske presude kojima je priznato ovo pravo i vanbračnim partnerima.²⁷

Takođe, Zakon o obligacionim odnosima pominje vanbračne partnere i u delu koji se odnosi na zastarevanje. U čl. 381. st. 4. propisuje da zastarevanje ne teče između dva lica koja žive u vanbračnoj zajednici, dok ta zajednica postoji. Ova odredba ima značaj u praksi kod ostvarivanja prava na izdržavanje između vanbračnih partnera, jer dospeli a neisplaćeni obroci ne zastarevaju.

Zakon o zdravstvenom osiguranju²⁸ ubraja vanbračne partnere u članove uže porodice osiguranika i izričito im priznaje pravo na obavezno zdravstveno osiguranje utvrđeno ovim zakonom. Vanbračni partner se smatra članom uže porodice, u smislu ovog zakona, ako sa osiguranikom živi u vanbračnoj zajednici najmanje dve godine pre dana podnošenja prijave na osiguranje.²⁹

Zakon o lečenju neplodnosti postupcima biomedicinski potpomognutog oplodjenja³⁰ priznaje i vanbračnim partnerima pravo na lečenje neplodnosti. Jedini dodatni uslov koji zahteva za vanbračne partnere jeste da je zajednica života postojala u momentu unošenja polnih ćelija, odnosno embriona u telo žene.³¹

Zakon o socijalnoj zaštiti³² priznaje pravo na socijalnu zaštitu i vanbračnim partnerima. Porodicom u smislu ostvarivanja prava na socijalnu pomoć, smatra se i vanbračni partner.³³

²⁵ „Službeni list Savezne Federativne Republike Jugoslavije“, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, „Službeni list Savezne Republike Jugoslavije“, br. 31/93 i „Službeni list Srbije i Crne Gore“, br. 1/2003 – Ustavna povelja.

²⁶ Čl. 201. Zakona o obligacionim odnosima Republike Srbije.

²⁷ Presuda Saveznog suda Gzc. 2/02 od 13.06.2002.

²⁸ „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 107/2005, 109/2005-isp., 57/2011, 110/2012-odlu-ka US, 119/2012, 9/2014, 123/2014, 126/2014-odlu-ka US i 106/2015.

²⁹ Čl. 24. Zakona o zdravstvenom osiguranju.

³⁰ „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 72/2009.

³¹ Zakon o lečenju neplodnosti postupcima biomedicinski potpomognutog oplodjenja (2009) čl. 26.

³² „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 24/2011.

³³ Čl. 81. Zakona o socijalnoj zaštiti.

Zakon o osnovnim pravima boraca, vojnih invalida i porodica palih boraca³⁴ u čl. 13. priznaje vanbračnim partnerima prava iz ovog zakona i smatra ih porodicom palih boraca, ukoliko su sa njim živeli u vanbračnoj zajednici do njegove smrti i ako imaju zajedničko dete.

Krivični zakonik Republike Srbije³⁵ u čl. 190. sankcioniše kao krivično delo vanbračnu zajednicu punoletnog lica sa maloletnim, i propisuje kaznu do pet godina. Istom kaznom će se kazniti i roditelj, usvojilac ili staralac koji omogućiti punoletnom licu da živi u vanbračnoj zajednici, ili ga navede na to. Ako je delo učinjeno iz koristoljublja, učinilac će se kazniti zatvorom od šest meseci do pet godina. Ako se brak zaključi, gonjenje se neće preduzeti ili će se obustaviti.

Zakon o krivičnom postupku Republike Srbije pominje vanbračne partnere u više članova: u materiji oslobađanja od dužnosti svedočenja, podnošenja predloga za krivično gonjenje, odnosno privatne tužbe, nastavljanja postupka nakon smrti oštećenog ili privatnog tužioca, prava na posete i dr.³⁶

7. Raskid vanbračne zajednice

Za razliku od bračne zajednice, za koju je predviđen obavezan formalan način prestanka, za vanbračnu zajednicu se ne zahteva nikakva forma za sklapanje, pa samim tim ni za prestanak. Nadležni organi ne vode nikakve evidencije o sklapanju i postojanju ovakvih zajednica, pa nije potrebno ni njihovo brisanje. To znači da nije potrebno posredovanje nadležnih organa prilikom njihovog raskida. Dovoljna je volja vanbračnih partnera da ne žele više zajednički život. Međutim, prilikom raskida vanbračne zajednice, kao i prilikom raskida bračne, odnosi se narušavaju i otvaraju se brojna pitanja čije rešavanje zahteva učešće nadležnih organa. Pogotovo ako je zajednica duže trajala, u toku nje vanbračni partneri stvarali zajedničku imovinu, a naročito ako imaju zajedničke dece. Ukoliko nemaju zajedničke imovine i zajedničke dece, ili imaju, ali postoji sporazum oko rešavanja svih pitanja vezanih za međusobne lične i imovinske odnose, postupak je jednostavan, bez ikakvih formalnosti. Međutim, ukoliko vanbračni partneri ne mogu sporazumno rešiti novonastala sporna pitanja, neophodno je vođenje odgovarajućih sudskih postupaka.

U slučaju da postoje zajednička deca a vanbračni partneri se ne mogu sporazumeti o vršenju roditeljskog prava, neophodno je podići tužbu za vršenje roditeljskog prava nadležnom sudu u skladu sa zakonom.³⁷

³⁴ „Službeni list Savezne Republike Jugoslavije”, br. 24/98, 29/98 i 25/00, kao i u „Službenom glasniku Republike Srbije”, br. 101/05 i 111/09.

³⁵ „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 85/2005-ispr., 107/2005-ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014.

³⁶ Više čl. 104, 55, 60, 182. Zakona o krivičnom postupku.

³⁷ Više čl. 264. Porodičnog zakona.

Ukoliko vanbračni partneri poseduju zajedničku imovinu a ne mogu se sporazumeti oko podele iste, neophodno je pokretanje sudskog postupka za deobu imovine.³⁸

8. Problemi u praksi

Jedan od najvećih problema sa kojima se vanbračni partneri susreću u praksi jeste dokazivanje postojanja zajednice života. Ovo je suštinsko pitanje, jer od toga zavisi da li će zakon prepoznati jednu zajednicu muškarca i žene kao vanbračnu zajednicu i priznati sva prava i obaveze koja proizilaze iz njenog postojanja o kojima je pisano u radu. Ovo je takođe i najveći problem, jer kao što je već napomenuto, za razliku od bračne zajednice, o vanbračnoj se ne vodi nikakva evidencija, niti se zahteva forma za njeno sklapanje, odnosno prijavljivanje nadležnim organima.

Postoji više načina kojima se može dokazivati postojanje zajednice života. Najpre, svedocima koji su mogli neposrednim opažanjem da se uvere u postojanje iste. To su, najčešće, osobe koje žive u najbližoj okolini i koji su svakodnevno bili svedoci spoljašnje, faktičke manifestacije zajednice života vanbračnih partnera. Zajednicu je moguće dokazivati i potvrdama o prebivalištu, odnosno poklapanje adrese partnera, uz svedoke koji potvrđuju i njeno faktičko postojanje, nesumnjivo može biti dokaz koji će omogućiti ostvarivanje prava vanbračnim partnerima.

Pored problema dokazivanja postojanja zajednice života, veliki problem je i utvrđivanje momenta nastanka i prestanka vanbračne zajednice. Ova dva vremenska trenutka su od značaja za ostvarivanje brojnih prava, ali i dokazivanje određenih činjenica. Tako na primer, posebnom imovinom vanbračnog partnera se smatra imovina koja je stečena pre nastanka vanbračne zajednice, vanbračni partner odgovara za sopstvene obaveze koje je preuzeo pre zasnivanja vanbračne zajednice. U praksi se javlja problem i po pitanju izdržavanja vanbračnih partnera. Zakon propisuje da dužina izdržavanja iznosi pet godina od prestanka zajednice. Kao što je već napomenuto u radu, za razliku od bračne, za prestanak vanbračne zajednice se ne zahteva nikakva forma, već ona prestaje voljom bračnih partnera, stoga se u praksi javlja problem utvrđivanja momenta prestanka vanbračne zajednice. Ovaj trenutak može biti čak i sporniji od samog trenutka njenog nastanka. Takođe, dilema postoji i oko redosleda izdržavanja. Naime, među krvnim srođnicima, dužnik izdržavanja se određuje prema pravilima naslednog prava o zakonskim naslednim redovima. Supružnik je, kao dužnik izdržavanja, prvoobavezni zakonski naslednik. Međutim, kako Zakon o nasleđivanju Republike Srbije, a i sama sudska praksa, ne priznaju vanbračnog partnera kao zakonskog naslednika, postavlja se pitanje da li on može biti dužnik izdržavanja.³⁹

³⁸ Više čl. 180.-187. Porodičnog zakona.

³⁹ anov Slobodan (2010): *Porodično pravo*, Beograd, 148.

Da bi se vanbračni partner smatrao članom porodice, u smislu dokazivanja svojstva osiguranika kod Fonda zdravstvenog osiguranja, potrebna je, pored ostalog, izjava vanbračnih partnera da zajednica života traje najmanje dve godine i izjava dva svedoka o postojanju vanbračne zajednice, koja je overena kod nadležnog opštinskog organa, odnosno suda.⁴⁰

Jedan od problema koji se javljaju u praksi u vidu diskriminacije vanbračne zajednice, jeste nepriznavanje prava na oslobođenje od plaćanja poreza na prenos apsolutnih prava kod kupovine prve nekretnine. Zakonom o porezima na imovinu⁴¹ u čl. 23. st. 1. predviđeno je plaćanje poreza na prenos apsolutnih prava kod prenosa uz naknadu prava svojine na nepokretnostima. Čl. 31a predviđa da se porez na prenos apsolutnih prava ne plaća na prenos prava svojine na stanu ili porodičnoj stambenoj zgradi, odnosno svojinskom udelu na stanu ili porodičnoj stambenoj zgradi fizičkom licu koje kupuje prvi stan, za površinu koja za kupca prvog stana iznosi do 40 m² i za članove njegovog porodičnog domaćinstva koji od 1. jula 2006. godine nisu imali u svojini, odnosno susvojini stan na teritoriji Republike Srbije do 15 m² po svakom članu, pod određenim uslovima. Porodičnim domaćinstvom kupca prvog stana, u smislu stava 1. ovog člana, smatra se zajednica života, privređivanja i trošenja prihoda kupca prvog stana, njegovog supružnika, kupčeve dece, kupčevih usvojenika, dece njegovog supružnika, usvojenika njegovog supružnika, kupčevih roditelja, njegovih usvojitelja, roditelja njegovog supružnika, usvojitelja kupčevog supružnika, sa istim prebivalištem kao kupac prvog stana.

Iz ovog proizilazi da se, u smislu ostvarivanja prava na poresko oslobođenje od poreza na prenos apsolutnih prava kod kupovine stana, članom porodičnog domaćinstva ne smatra vanbračni partner kupca prvog stana. Ovakav stav zauzelo je i Ministarstvo finansija svojim Rešenjem br. 430-03-00416/2011 od 9.09.2011. god.

Svakako jedan od najvećih i najčešćih problema sa kojima se vanbračni partneri susreću u praksi, pored nemogućnosti nasleđivanja, jeste neostvarivanje prava na porodičnu penziju preminulog vanbračnog partnera.

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju⁴² u čl. 28. izričito predviđa lica koja se u smislu ovog zakona smatraju članovima porodice umrlog osiguranika i koja imaju pravo na porodičnu penziju, i to su: bračni drug, deca (rođena u braku ili van braka ili usvojena, pastorčad koju je osiguranik, odnosno korisnik prava izdržavao, unučad, braća i sestre i druga deca bez roditelja, odnosno deca koja imaju jednog ili oba roditelja koji su potpuno nesposobni za rad, a koju je

⁴⁰ Republički fond za zdravstveno osiguranje <http://www.rfzo.rs/download/Izdavanjeknjizice.pdf>, (19.01.2016).

⁴¹ „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 26/2001, „Službeni list Savezne Republike Jugoslavije“, br. 42/2002, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 80/2002, 135/2001, 61/2007, 5/2009, 101/2010, 24/2011, 78/2011, 57/2012, 47/2013 i 68/2014.

⁴² „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 34/2003, 64/2004, 84/2004, 85/2005, 101/2005, 63/2006, 107/2009, 110(2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014 i 142/2014.

osiguranik, odnosno korisnik prava izdržavao), roditelji (otac i majka, očuh i maćeha i usvojioci) koje je osiguranik, odnosno korisnik prava izdržavao. Iz ove zakonske odredbe proizilazi da se vanbračni partneri ne smatraju, u smislu ovog zakona, članovima porodice umrlog osiguranika, i nemaju pravo na porodičnu penziju. Praksa obiluje slučajevima u kojima su vanbračni partneri koji su živeli u zajednici po nekoliko decenija ostajali bez ikakvog prihoda nakon smrti svog partnera. Ustavni sud je 30. juna 2011. godine odbio inicijativu kojom je traženo da se član 28. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju proglašava neustavnim. On je to učinio zato što nema ovlašćenje zakonodavca („Ustavni sud... *ne stvara normu... [on]...nema ulogu i ovlašćenje tzv. pozitivnog zakonodavca...*”). U obrazloženju, Ustavni sud je dalje izneo sledeće mišljenje:

„... Ustavni sud primećuje da Ustav... utvrđuje da je vanbračna zajednica jednaka kao i brak u skladu sa zakonom... zbog toga je... odlučio da uputi dopis... Skupštini u kom će ukazati na potrebu da se osporene odredbe člana 28... usklade...sa Ustavom i ratifikovanim međunarodnim instrumentima.”⁴³

Prema čl. 176. st. 2. Porodičnog zakona, kada je upis u javne registre izvršen na ime jednog supružnika, smatra se da je upis izvršen na ime oba supružnika. Sticalac prava koje je upisano u javne registre može lako da proveri da li je lice koje je upisano kao titular prava u braku ili ne. Međutim, s obzirom da registracije vanbračnih zajednica nema, lako može doći do izigravanja prava drugog vanbračnog partnera koji nije upisan kao vlasnik nekretnine koja je stečena za vreme trajanja vanbračne zajednice.

Zaključna razmatranja

Analizom zakonskih propisa Republike Srbije autor je nastojao da utvrdi u kom obimu su, u pogledu dejstava, bračna i vanbračna zajednica izjednačene i u kom obimu su priznata prava vanbračnim partnerima. Međutim, zaključak do kog je autor došao, a na koji nailaze i sami vanbračni partneri u praksi, jeste da između njih ne postoji ni pravna ni faktička jednakost. Ustav i Porodični zakon Republike Srbije su u potpunosti izjednačili bračnu i vanbračnu zajednicu. Međutim, u praksi vanbračni partneri mnoga svoja prava ne mogu ostvariti. Naime, to je posledica činjenice da u mnogim zakonima, pojam vanbračne zajednice i vanbračnih partnera terminološki nije uveden. To dovodi do toga da im u praksi nadležni organi negiraju prava koja su inače tim zakonima garantovana bračnim partnerima. Kao što je već predloženo u radu, iako postoje i druga rešenja, najbolje bi bilo izvršiti odgovarajuće izmene pomenutih zakona. Na ovaj način bi se zakoni usaglasili sa Ustavom i postigla pravna sigurnost.

⁴³ Paragraf.rs/zastupnik. „Predstavka Danica Radovanović i Ružica Petrović protiv Srbije”. <http://www.paragraf.rs/zastupnik/17079.htm>, (22.01.2016).

U našem društvu postoji negativan stav prema vanbračnim zajednicama koji je posledica patrijarhalnih shvatanja i običaja, koji su i dalje veoma izraženi i uticajni u našoj sredini. Međutim, ne možemo izložiti ozbiljnoj kritici ovu ustanovu porodičnog prava. Ovaj društveni odnos nije ni u čemu suprotan osnovnim moralnim principima na kojima počiva naše društvo. Nisu suprotni ni motivi vanbračnih partnera da zasnivaju ove zajednice, odnosi koji nastaju njenim formiranjem, ali ni sam način zasnivanja vanbračne zajednice.⁴⁴ Naime, suština i bračne i vanbračne zajednice jeste ista, međutim, pre nego što stupe u brak, jedan par će dobro razmisliti, što će pre svega predupređiti ishitrene odluke, prerana stupanja u zajednicu bez ozbiljnih namera koja neminovno vode raskidima. Takođe, nadležni organi proveravaju ispunjenost uslova što štiti društvene i individualne interese. Kod vanbračnih zajednica se ne zahteva nikakva forma ni za sklapanje, ni za raskid. Ovo dovodi do toga da će parovi nesmotrenije zasnivati ovakve zajednice, koje od samog početka imaju slabije šanse za opstanak. Sa druge strane, vanbračni partneri trebaju unapred razmišljati o eventualnom raskidu, da čuvaju račune o kupljenim stvarima. Sve ovo može zasejati klicu razdora.

Lični stav autora jeste da prednost ipak daje bračnim zajednicama. Međutim, ono što je najbitnije, sa pravne tačke, jeste da je Ustav Republike Srbije izjednačio vanbračnu zajednicu sa bračnom. Stoga je neophodno, zbog pravne sigurnosti i pravne hijerarhije usaglasiti zakone koji reglišu ovu materiju sa Ustavom.

„Papir ne znači ništa“ je čuvena rečenica kojom vanbračni partneri misle da najsažetije i suštinski obrazlažu svoje razloge zbog kojih se nisu opredelili za brak. On nije dokaz nečije ljubavi, niti garancija da će jedna zajednica opstati, ali pruža izvesnu sigurnost i svakako da ne guši slobodu i individualnost bračnih partnera.

Literatura

- Kvaček-Stanić Gordana (2014): *Porodično pravo*, Novi Sad.
- Ponjavić Zoran (2007): *Porodično pravo*, Kragujevac.
- Draškić Marija (1998): *Porodično pravo*, Beograd.
- Cvejić-Jančić Olga (2001): *Porodično pravo – bračno pravo*, Novi Sad.
- Panov Slobodan (2010): *Porodično pravo*, Beograd.
- Svorcan Slobodan (1999): *Nasledna prava bračnog i vabračnog partnera*, Kragujevac.
- Porodični zakon Republike Srbije, „*Službeni glasnik RS*“, br 18/2005, 72/2011, 6/2015.
- Zakon o državljanstvu Republike Srbije, „*Sl. glasnik RS*“, br. 135/2004 i 90/2007.

⁴⁴ Svorcan Slobodan (1999): *Nasledna prava bračnog i vanbračnog partnera*, Kragujevac, 167.

- Zakon o radu Republike Srbije, "Službeni glasnik RS", br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 i 75/2014.
- Zakon o nasleđivanju Republike Srbije, "Službeni glasnik RS", br. 46/95, 101/2003, 6/2015.
- Zakon o obligacionim odnosima Republike Srbije, „Sl. list SFRJ“, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, „Sl. list SRJ“, br. 31/93 i „Sl. list SCG“, br. 1/2003 – Ustavna povelja.
- Zakon o zdravstvenom osiguranju Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, br. 107/2005, 109/2005-ispr., 57/2011, 110/2012-odluka US, 119/2012, 9/2014, 123/2014, 126/2014-odluka US i 106/2015.
- Zakon o lečenju neplodnosti postupcima biomedicinski potpomognutog oplođenja Republike Srbije "Službeni glasnik RS", br. 72/2009.
- Zakon o socijalnom osiguranju Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, br. 24/2011.
- Zakon o osnovnim pravima boraca, vojnih invalida i porodica palih boraca republike Srbije, „Sl. list SRJ“, br. 24/98, 29/98 i 25/00, kao i u „Sl. glasniku RS“, br. 101/05 i 111/09.
- Krivični zakonik Republike Srbije, "Sl. glasnik RS", br. 85/2005-ispr., 107/2005-ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014.
- Zakon o porezima na imovinu Republike Srbije, „Sl. glasnik RS“, br. 26/2001, „Sl. list SRJ“, br. 42/2002, „Sl. glasnik RS“, br. 80/2002, 135/2001, 61/2007, 5/2009, 101/2010, 24/2011, 78/2011, 57/2012, 47/2013 i 68/2014.
- Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srbije, „Sl. glasnik RS“, br. 34/2003, 64/2004, 84/2004, 85/2005, 101/2005, 63/2006, 107/2009, 110(2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014 i 142/2014.
- Izvor: Beta, EurActiv. „U vanbračnoj zajednici živi 3.83% građana Srbije“, file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrator/Desktop/U%20vanbra%C4%8Dnoj%20zajednici%20%C5%BEivi%203,83%25%20gra%C4%91ana%20Srbije%20_%20EurActiv%20Srbija.htm (5.01.2016).
- Republički fond za zdravstveno osiguranje <http://www.rfzo.rs/download/Izdavanjeknjizice.pdf>, (19.01.2016).
- Paragraf.rs/zastupnik. „Predstavka Danica Radovanović i Ružica Petrović protiv Srbije”. <http://www.paragraf.rs/zastupnik/17079.htm>, (22.01.2016).

DRAGANA RANĐELOVIĆ, PHD, ASSISTANT PROFESSOR

Department of Law Sciences, University of Novi Pazar, Novi Pazar, Serbia

NON-MARITAL COHABITATION IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Non-marital cohabitation, as a community of life of two people connected only by the feeling of love and desire for living together, without form and registration, is an institution as old as marriage. Throughout history, attitude of the legislator has been changing from forbidding to ignoring it. In our society there is a negative attitude towards non-marital cohabitations, which is the result of patriarchal ideas and customs. However, the Constitution of the Republic of Serbia and the Family Law equate marriage and non-marital cohabitation. In this paper, the author will try to determine to what extent in terms of effects the marital and non-marital cohabitation are equal, or to what extent the rights of non-marital partners are recognized. The subject of analysis are primarily the Constitution and Family law, but also many other regulations governing the issues relating to the rights and obligations of non-marital cohabitation partners. In fact, although Family law equalizes marriage and non-marital cohabitation, they are not equal either de facto or de jure. The autor will try to point out the deficiencies in the legal regulations, the practical problems and suggest possible and better solutions.

Key words: *non-marital cohabitation, effects of non-marital cohabitation, rights and obligations of non-marital cohabitation partners, the inheritance rights of non-marital cohabitation partners, alimention of non-marital cohabitation partners.*